

Kárpátalja

1919 – 2009

történelem, politika, kultúra

Argumentum

MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete

TARTALOM

AZ ISMERETLEN ISMERŐS KÁRPÁTALJA	15
--	----

I. fejezet

KÁRPÁTALJA (PODKARPATSKA RUSZ) A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁGBAN 1919–1939

1. <i>A soknemzetiségű Magyar Királyság felbomlása</i>	19
1.1. Előzmények, történeti tendenciák (Szarka László)	19
1.2. A dualizmus kori Habsburg Monarchia strukturális válságai (Szarka László)	19
1.3. A háborús végjáték nagyhatalmi forgatókönyvei (Szarka László)	21
1.4. Területi konfliktusok és nemzeti önrendelkezés (Szarka László)	22
1.5. A történeti Magyar Királyság felbomlása és a keleti Svájc koncepciója (Szarka László)	23
1.6. Csehszlovák, román és jugoszláv katonai akciók (Szarka László)	25
1.7. Az új magyar állam határai és a trianoni békeszerződés (Szarka László)	26
1.8. A Magyar Tanácsköztársaság (Szarka László)	27
1.9. Magyarország meghívása a békekonferenciára (Szarka László)	27
1.10. A trianoni békeszerződés (Szarka László)	28
2. <i>Nemzetállamok az Osztrák–Magyar Monarchia romjain</i>	30
2.1. Békerendezés az első világháború végén (Vidnyánszky István)	30
2.2. A versailles-i békeszerződés (Vidnyánszky István)	32
2.3. Az állami önrendelkezés útján (Vidnyánszky István)	35
2.4. Önrendelkezési elvek és Kárpátalja állami hovatartozásának kérdése (1918–1919) (Vidnyánszky István)	39
2.5. Csehszlovák diplomáciai siker (Vidnyánszky István)	44
3. <i>Kárpátalja társadalmi-gazdasági fejlődése a Csehszlovák Köztársaságban</i>	48
3.1. A csehszlovák állam integráló politikája (Tokar Marian, Fedinec Csilla)	48
3.2. Közigazgatás (Tokar Marian, Panov Alen)	51
3.3. Gazdaságpolitika és társadalomfejlődés (Tokar Marian)	54
3.4. Bankok és hitelszövetkezetek (Tokar Marian)	58
3.5. Turizmus (Sandor Fegyir)	60

4. Politikai pártok és civil szféra	63
4.1. Parlamenti demokrácia és többpártrendszer (Tokar Marian)	63
4.2. Korszakolás (Tokar Marian)	64
4.3. Politikai pártok programjai és tevékenysége (Tokar Marian)	67
4.4. Parlamenti választások (Tokar Marian)	68
4.5. Társadalmi egyesületek (Tokar Marian)	76
5. Magyar nemzeti pártok és társadalmi egyesületek Kárpátalján	79
5.1. Általános tendenciák (Fedinec Csilla)	79
5.2. Regionális pártok (Fedinec Csilla)	80
5.3. Országos pártok (Fedinec Csilla)	82
5.4. Magyar pártszövetség (1920–1936) (Fedinec Csilla)	85
5.5. Egyesült Magyar Párt (1936–1940) (Fedinec Csilla)	87
5.6. Magyar társadalmi egyesületek (Fedinec Csilla)	89
6. Kárpátalja (Podkarpatszka Rusz / Kárpáti Ukrajna) kérdése a nemzetközi politikában	91
6.1. A müncheni egyezmény (Vehes Mikola, Tokar Marian)	91
6.2. Komáromi tárgyalások (Vehes Mikola, Tokar Marian)	93
6.3. Az első bécsi döntés (Vehes Mikola, Tokar Marian)	94
6.4. Az első kárpátaljai kormány tevékenysége (Vehes Mikola, Tokar Marian)	95
6.5. A második kárpátaljai kormány tevékenysége (Vehes Mikola, Tokar Marian)	98
6.6. Galícia és Kárpáti Ukrajna (Vehes Mikola, Tokar Marian)	100
6.7. Kárpáti Ukrajna politikai rendszere és választások a szojmba (Vehes Mikola, Tokar Marian)	102
6.8. Kárpáti Ukrajna függetlenségének kikiáltása (Vehes Mikola, Tokar Marian)	106
7. A kulturális és művészeti élet intézményei	107
7.1. Oktatás és iskolaügy (Zadorozsnij Volodimir)	108
7.2. Tudomány (Zadorozsnij Volodimir)	110
7.3. A vidék irodalmi élete (Zadorozsnij Volodimir)	111
7.4. Színházművészet (Zadorozsnij Volodimir)	113
7.5. Zene- és képzőművészet (Zadorozsnij Volodimir)	115
7.6. Városépítészet (Zadorozsnij Volodimir)	116
7.7. Kárpáti Ukrajna egyházi ügyei (Vehes Mikola, Tokar Marian)	117
8. Magyar kultúra a két világháború közötti időszakban	119
8.1. Kisebbségi magyar kultúra (Fedinec Csilla)	119
8.2. A magyar kisebbség és az államfordulat (Fedinec Csilla)	119
8.3. Iskola és egyház (Fedinec Csilla)	123
8.4. Irodalom, zene (Fedinec Csilla)	129
8.5. Képző- és iparművészet (Fedinec Csilla)	133

KRONOLÓGIA 1914–1939 (<i>Fedinec Csilla, Tokar Marian</i>)	136
IRODALOM	147

II. fejezet
KÁRPÁTALJA (KÁRPÁTALJAI KORMÁNYZÓSÁG)
MAGYARORSZÁG FENNHATÓSÁGA ALATT
1939–1944

1. <i>A kárpátaljai autonómia kérdése – Teleki Pál kísérlete</i>	157
1.1. Érdekek hálójában (<i>Fedinec Csilla</i>)	157
1.2. Magyar Felvidék kontra ruszin Kárpátalja (<i>Fedinec Csilla</i>)	162
2. <i>A magyar kormány Kárpátalja-politikája</i>	164
2.1. Válság és válságkezelés (<i>Oficinszkij Román</i>)	164
2.2. A Kárpátaljai Kormányzóság (<i>Oficinszkij Román</i>)	170
2.3. A véleményező és indítványozó bizottság szerepe (<i>Oficinszkij Román</i>)	174
2.4. Magas rangú állami vezetők kárpátaljai látogatásai (<i>Oficinszkij Román</i>)	175
3. <i>Etnikai-kulturális összefüggések</i>	178
3.1. Ruszinok (ukránok) (<i>Oficinszkij Román</i>)	179
3.2. Német kérdés (<i>Oficinszkij Román</i>)	182
3.3. Egyéb kisebbségek (<i>Oficinszkij Román</i>)	183
4. <i>Holokauszt Kárpátalján</i>	184
4.1. A „zsidótörvények” (1938–1942) (<i>Stark Tamás</i>)	184
4.2. Az 1941. évi deportálások (<i>Stark Tamás</i>)	186
4.3. Gettók és haláltáborok (1944) (<i>Stark Tamás</i>)	187
KRONOLÓGIA 1938–1944 (<i>Fedinec Csilla, Oficinszkij Román</i>)	194
IRODALOM	203

III. fejezet
SZOVJET KÁRPÁTALJA (KÁRPÁTONTÚLI TERÜLET)
1944–1991

1. <i>Kárpátalja kérdése a második világháború végén, 1944–1945</i>	209
1.1. A 4. Ukrán Front és az ellenfelek (<i>Oficinszkij Román</i>)	209
1.2. Achilles-sarok: az 1. magyar hadsereg (<i>Oficinszkij Román</i>)	212
1.3. A Keleti-Kárpátok hadművelet (<i>Oficinszkij Román</i>)	213
2. <i>A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében</i>	216
2.1. A korszak általános jellemzése (<i>Oficinszkij Román</i>)	216
2.2. Közigazgatási változások (<i>Oficinszkij Román</i>)	217

2.3. Látszatválasztások (<i>Oficinszkij Román</i>)	218
2.4. Nomenklatura (<i>Oficinszkij Román</i>)	219
2.5. Az első számú vezetők (<i>Oficinszkij Román</i>)	221
2.6. Alternatíva. Ellenzéki mozgalom (<i>Oficinszkij Román</i>)	225
2.7. Ideológiai kampányok (<i>Oficinszkij Román</i>)	230
3. Kárpátontúli Ukrajna, 1944–1946	233
3.1. Preventív szovjetizálás (<i>Oficinszkij Román</i>)	233
3.2. A csehszlovák kormány megbízotti hivatal (<i>Oficinszkij Román</i>)	235
3.3. Kárpátontúli Ukrajna népi bizottságainak első kongresszusa (<i>Oficinszkij Román</i>)	236
3.4. Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa (<i>Oficinszkij Román</i>)	237
3.5. Ukránok a szomszédos államokban (<i>Oficinszkij Román</i>)	241
3.6. A szovjet–csehszlovák tárgyalások és egyezmény Kárpátalja sorsáról (<i>Oficinszkij Román</i>)	242
3.7. Terület- és lakosságsere (<i>Oficinszkij Román</i>)	244
4. Társadalom- és nemzeti-nemzetiségi politika	245
4.1. Etnikai tisztogatások (<i>Oficinszkij Román</i>)	246
4.2. „Budapest felé fordultak védelemért...” (<i>Stark Tamás</i>)	247
4.3. Munkaerő-toborzás a Donbászra (<i>Oficinszkij Román</i>)	251
4.4. Telepítéspolitika (<i>Oficinszkij Román</i>)	252
4.5. Oroszosítás (<i>Oficinszkij Román</i>)	254
4.6. Népeségmozgás és identitás (<i>Oficinszkij Román</i>)	257
5. Iparosítás és urbanizáció	260
5.1. Gazdasági fejlődés (<i>Oficinszkij Román</i>)	261
5.2. Mit hozott az iparosodás? (<i>Oficinszkij Román</i>)	263
5.3. A Talabor-Nagyág (Tereblja-Rika) Vízermű (<i>Oficinszkij Román</i>)	267
5.4. A városok gyarapodása (<i>Oficinszkij Román</i>)	269
5.5. Ungvár és Munkács mint ipari központok (<i>Oficinszkij Román</i>)	271
6. Mezőgazdaság	274
6.1. Kárpátontúli Ukrajna agrárpolitikája (<i>Oficinszkij Román</i>)	275
6.2. Kollektivizálás (<i>Oficinszkij Román</i>)	277
6.3. Újítások és újítók (<i>Oficinszkij Román</i>)	280
6.4. Gazdaságföldrajzi régiók és vezető mezőgazdasági ágazatok (<i>Oficinszkij Román</i>)	284
7. Állam és egyház	287
7.1. Szekularizáció szovjet módra (<i>Oficinszkij Román</i>)	288
7.2. Egyházellenes intézkedések (<i>Oficinszkij Román</i>)	289
7.3. Romzsza püspök meggyilkolása (<i>Oficinszkij Román</i>)	291
7.4. A görög katolikus püspökség felszámolása (<i>Oficinszkij Román</i>)	293
7.5. Megtúrt pravoszlávok és üldözött reformátusok (<i>Oficinszkij Román</i>)	296

8. Oktatás és tudomány	299
8.1. Óvoda és iskola (<i>Oficinszkij Román</i>)	300
8.2. Magyar oktatásügy és internacionalizmus (<i>Fedinec Csilla</i>)	303
8.3. Szakképzés (<i>Oficinszkij Román</i>)	313
8.4. Ungvári Állami Egyetem (<i>Oficinszkij Román</i>)	315
8.5. Tudományos potenciál (<i>Oficinszkij Román</i>)	318
9. Kultúra, közművelődés	320
9.1. „Ezüstös kor” a kárpátaljai irodalomban (<i>Oficinszkij Román</i>)	321
9.2. A kárpátaljai festőiskola (<i>Oficinszkij Román</i>)	325
9.3. A zeneirodalom és a színház remekei (<i>Oficinszkij Román</i>)	329
9.4. Tömegkultúra (<i>Oficinszkij Román</i>)	331
9.5. Sportélet (<i>Oficinszkij Román</i>)	333
10. Magyar irodalom a szovjet korszakban: hagyomány és újratерemtés	334
10.1. Általános tendenciák (<i>Penckófer János</i>)	334
10.2. Kovács Vilmos tevékenysége, hatása az 1950–60-as években (<i>Penckófer János</i>)	337
10.3. Önazonosság-teremtő szándék az 1970-es években (<i>Penckófer János</i>)	338
10.4. Irodalmi, kulturális élet az 1980-as években (<i>Penckófer János</i>)	340
11. Az első nem kommunista társadalmi egyesületek 1989–1991-ben	342
11.1. A civil társadalom kezdetei (<i>Oficinszkij Román</i>)	343
11.2. Ukrajnai Népi Mozgalom (RUH) (<i>Oficinszkij Román</i>)	347
11.3. Ellenzéki tömegmozgalmak és ellenzéki képviselők (<i>Oficinszkij Román</i>)	348
11.4. A megyei tanács blokádja 1991 szeptemberében–októberében (<i>Oficinszkij Román</i>)	349
KRONOLÓGIA 1944–1991 (<i>Oficinszkij Román, Fedinec Csilla</i>)	352
IRODALOM	367

IV. fejezet

KÁRPÁTALJA (KÁRPÁTONTÚLI TERÜLET) A MAI UKRAJNÁBAN 1991–2009

1. Politikai folyamatok Kárpátalján (1991–2009)	377
1.1. Függetlenség, referendum, autonómia (<i>Osztapec Jurij</i>)	377
1.2. Első szakasz: 1991–1996 (<i>Osztapec Jurij</i>)	378
1.3. Második szakasz: 1997–2002 (<i>Osztapec Jurij</i>)	382
1.4. Harmadik szakasz: 2002–2004 (<i>Osztapec Jurij</i>)	386
1.5. Negyedik szakasz: 2005–2009 (<i>Osztapec Jurij</i>)	390
2. Társadalmi-gazdasági helyzet	393
2.1. Geopolitikai és gazdasági környezet (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	393

2.2. Ipar (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	395
2.3. Mezőgazdaság (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	396
2.4. Energiaellátás, közlekedés, posta és távközlés (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	397
2.5. Kereskedelem és külgazdasági kapcsolatok (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	398
2.6. Beruházások és építőipar (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	398
2.7. Vállalkozásfejlesztés (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	399
2.8. Szociális ellátás, egészségvédelem (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	400
2.9. Környezetvédelem (<i>Lengyel Mihajlo, Zsulkanics Nelja</i>)	401
2.10. Turizmus (<i>Sandor Fegyir</i>)	401
3. <i>Ukrajna és Magyarország hivatalos kapcsolatainak kialakulása</i>	404
3.1. A kölcsönös megértés útján (<i>Szkiba Ivanna</i>)	404
3.2. Határ menti együttműködés (<i>Szkiba Ivanna</i>)	407
3.3. A vereckei emlékjel (<i>Szkiba Ivanna</i>)	409
4. <i>Magyarország és a határon túli magyarok: Kárpátalja példája</i>	410
4.1. Alkotmányos felelősségvállalás (<i>Milován Orsolya</i>)	410
4.2. Ukrán–magyar vegyes bizottság (<i>Milován Orsolya</i>)	413
4.3. Magyar Állandó Értekezlet (<i>Milován Orsolya</i>)	414
4.4. A státustörvény (<i>Milován Orsolya</i>)	414
4.5. A kettős állampolgárságról szóló népszavazás (<i>Milován Orsolya</i>)	416
4.6. Magyar–magyar Kormányzati Konzultáció (<i>Milován Orsolya</i>)	417
4.7. Regionális Egyeztető Fórum (<i>Milován Orsolya</i>)	417
4.8. Kárpát-medencei Képviselők Fóruma (<i>Milován Orsolya</i>)	418
4.9. „Határon túli magyarság a XXI. században” (<i>Milován Orsolya</i>)	418
4.10. Támogatási rendszer és kapcsolattartás az anyaországgal (<i>Milován Orsolya</i>)	419
5. <i>Demográfia, Kárpátalja népességének etnikai arculata; népesedéspolitika, vándormozgalom, munkaerő migráció</i>	422
5.1. Demográfiai helyzet (<i>Molnár József, Molnár D. István</i>)	422
5.2. Demográfiai politika (<i>Molnár József, Molnár D. István</i>)	425
5.3. A lakosság nemzeti összetétele (<i>Molnár József, Molnár D. István</i>)	427
5.4. A főbb nemzetiségek területi elhelyezkedése (<i>Molnár József, Molnár D. István</i>)	431
5.5. A kárpátaljai népesség anyanyelve (<i>Molnár József, Molnár D. István</i>)	435
5.6. Migráció (<i>Molnár József, Molnár D. István</i>)	438
5.7. Munkaerő (<i>Molnár József, Molnár D. István</i>)	440
6. <i>Etnikai folyamatok Kárpátalján</i>	441
6.1. Kölcsönös egyetértés (<i>Zan Mihajlo</i>)	441
6.2. Nemzeti történelmi emlékezet (<i>Zan Mihajlo</i>)	442
6.3. A nemzetiségi tömegmédiák (<i>Zan Mihajlo</i>)	443
6.4. A Kárpátaljai Nemzeti Kisebbségek Kulturális Központja (<i>Zan Mihajlo</i>)	443

6.5. Nemzeti-kulturális egyesületek (<i>Zan Mihajlo</i>)	444
6.6. A ruszin szeparatizmus (<i>Zan Mihajlo</i>)	446
6.7. A magyar autonomizmus (<i>Zan Mihajlo</i>)	447
7. Kárpátalja politikai szervezetei	447
7.1. Az ukrainai pártrendszer jellemzése (<i>Osztapec Jurij</i>)	449
7.2. Kárpátalja pártstruktúrája (1991–2009) (<i>Osztapec Jurij</i>)	450
7.3. Első szakasz: 1985–1990 (<i>Osztapec Jurij</i>)	453
7.4. Második szakasz: 1990–1995 (<i>Osztapec Jurij</i>)	454
7.5. Harmadik szakasz: 1997–2002 (<i>Osztapec Jurij</i>)	455
7.6. Negyedik szakasz: 2002–2004 (<i>Osztapec Jurij</i>)	456
7.7. Ötödik szakasz: 2005–2009 (<i>Osztapec Jurij</i>)	457
8. Ukrajnai magyar szervezetek	464
8.1. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (<i>Milován Orsolya</i>)	465
8.2. Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (<i>Milován Orsolya</i>)	468
8.3. Az UMDSZ egyes tagszervezetei (<i>Milován Orsolya</i>)	470
8.4. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (<i>Milován Orsolya</i>)	470
8.5. Önkormányzati társulások (<i>Milován Orsolya</i>)	471
8.6. Szakmai érdekvédelmi szervezetek (<i>Milován Orsolya</i>)	471
9. Kárpátalja oktatásügye: általános helyzetkép	472
9.1. Az ukrán oktatási rendszer (<i>Rozlucka Halina</i>)	472
9.2. Az iskoláskor előtti nevelés (<i>Rozlucka Halina</i>)	474
9.3. Az általános középiskola (<i>Rozlucka Halina</i>)	475
9.4. A technikumi oktatás (<i>Rozlucka Halina</i>)	477
9.5. A felsőfokú oktatás (<i>Rozlucka Halina</i>)	477
10. A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás rendszere és néhány aktuális kihívása 2009-ben	480
10.1. Kisebbségi oktatás (<i>Papp Z. Attila</i>)	480
10.2. Demográfiai adottságok mint oktatási kihívások (<i>Papp Z. Attila</i>)	481
10.3. Jogi helyzet (<i>Papp Z. Attila</i>)	484
10.4. Óvodai nevelés és oktatás a szórványban (<i>Papp Z. Attila</i>)	486
10.5. Alap- és középfokú oktatás (<i>Papp Z. Attila</i>)	487
10.6. Felsőoktatás (<i>Papp Z. Attila</i>)	494
11. Felekezetek és egyházak Kárpátalján	499
11.1. Pravoszláv egyház (<i>Kicsera Viktor</i>)	499
11.2. Görög katolikus egyház (<i>Kicsera Viktor</i>)	500
11.3. Római katolikus egyház (<i>Kicsera Viktor</i>)	503
11.4. Református egyház (<i>Kicsera Viktor</i>)	504
11.5. Egyéb felekezetek (<i>Sandor Fegyir</i>)	505
11.6. Új vallási mozgalmak (<i>Sandor Fegyir</i>)	506

12. Kultúra, művészet, média	507
12.1. Kultúrpolitika (<i>Oficinszkij Román</i>)	507
12.2. Művelődési intézmények (<i>Oficinszkij Román</i>)	509
12.3. Hivatásos és népművészet (<i>Oficinszkij Román</i>)	511
12.4. Média (<i>Oficinszkij Román</i>)	515
12.5. Irodalom (<i>Ferenc Nagyija</i>)	517
13. Értékfelmutatás, egység és elkülönülés a magyar kultúrában	523
13.1. Új utakon (<i>Penckófer János</i>)	523
13.2. Kultúra- és irodalomszemléleti egység az 1990-es években (<i>Penckófer János</i>)	525
13.3. Kultúra-, közösség- és irodalomszemléleti különbözés a 2000-es években (<i>Penckófer János</i>)	530
KRONOLÓGIA 1990–2009 (<i>Osztapec Jurij, Fedinec Csilla</i>)	534
IRODALOM	545

V. fejezet

NYELV ÉS NYELVPOLITIKA A HOSSZÚ 20. SZÁZADBAN

1. A nyelvpolitika fogalma	553
1.1. Mi a nyelvpolitika? (<i>Csernicskó István, Melnyik Szvitlana</i>)	553
1.2. A nyelvpolitika korszakai a mai Kárpátalja területén a 20. században (<i>Csernicskó István</i>)	554
1.3. A nyelvek státusa a különböző korszakokban (<i>Csernicskó István</i>)	555
2. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén 1918-ig	563
2.1. Etnopolitikai folyamatok és az államnyelv kérdése (<i>Fedinec Csilla, Gönczi Andrea</i>)	563
2.2. Oktatáspolitikai a millennium jegyében (<i>Fedinec Csilla, Gönczi Andrea</i>)	564
2.3. Magyarosító állami törekvések (<i>Fedinec Csilla, Gönczi Andrea</i>)	567
3. Csehszlovákia nyelvpolitikai törekvései (1918–1939)	572
3.1. Nemzetközi-jogi helyzet (<i>Csernicskó István, Fedinec Csilla</i>)	572
3.2. Kisebbségvédelem, nyelvi jogok és állampolgárság (<i>Csernicskó István, Fedinec Csilla</i>)	573
3.3. Nyelvi irányzatok (<i>Csernicskó István, Fedinec Csilla</i>)	579
4. Nyelvpolitika a területi revízió idején (1938–1944)	584
4.1. A Kárpátaljai Kormányzóság lakosságának etnikai összetétele (<i>Csernicskó István</i>)	584
4.2. Hivatalos kétnyelvűség (<i>Csernicskó István</i>)	586
4.3. A ruszin nyelv és nyelvtan kérdése (<i>Csernicskó István</i>)	589

5. <i>A Szovjetunió nyelvpolitikája (1945–1991)</i>	593
5.1. Nyelvpolitika Szovjet-Ukrajnában (<i>Csernicskó István, Melnyik Szvitlana</i>)	593
5.2. A szovjet nyelvpolitika kárpátaljai vonatkozásai (<i>Csernicskó István, Melnyik Szvitlana</i>)	596
6. <i>A független Ukrajna nyelvpolitikai törekvései</i>	606
6.1. Nyelvi helyzet Ukrajnában (<i>Csernicskó István, Melnyik Szvitlana</i>)	606
6.2. Nyelvpolitikai aspektusok (<i>Csernicskó István, Melnyik Szvitlana</i>)	609
6.3. A kárpátaljai nyelvi helyzet sajátosságai és nyelvpolitikai vonatkozásai (<i>Csernicskó István, Melnyik Szvitlana</i>)	615
KRONOLÓGIA 1919–2008 (<i>Csernicskó István, Fedinec Csilla</i>)	628
IRODALOM	633
A KÖTET SZERZŐI	639